

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Економічний факультет
Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

Дипломна робота магістра на тему:

**«Туристичні ресурси Хмельниччини: сучасний
стан та перспективи використання»**

Виконала: студентка II курсу ОС
«магістр», Т1-М18 групи
спеціальності 242 Туризм
Довідна Діана Володимирівна

Науковий керівник:
д.н.з держ. упр, к.е.н, доцент,
професор кафедри туризму та
готельно-ресторанної справи
Матвейчук Л.О.

Рецензент:
д.і.н., професор, завідувач
кафедри історії України
Філінюк А.Г.

м. Кам'янець-Подільський
2019 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ СТАНУ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ	6
1.1 Потенціал природних краєзнавчо-туристичних ресурсів України	6
1.2 Класифікація природно-заповідного фонду України	28
1.3. Історичні пам'ятки Хмельниччини як туристичні ресурси	34
РОЗДІЛ 2. ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ У ТУРИЗМІ	47
2.1. Печери як пам'ятки природи та об'єкти туризму	47
2.2. Карстові печери України та їх використання в медицині	54
2.3. Національні парки Хмельниччини	65
РОЗДІЛ 3. ОЦІНКА ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	82
3.1. Ресурсний потенціал туризму Хмельницької області	82
3.2. Інфраструктурний потенціал туризму Хмельницької області	93
3.3. Іміджевий потенціал туризму Хмельницької області	100
ВИСНОВКИ	108
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	110
ДОДАТКИ	119

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогодні туристична галузь України має потужний потенціал та активно розвивається, поступово нарощуючи обсяги виробництва туристичного продукту. Розвиток туризму в Україні на сучасному етапі набуває все більшої актуальності оскільки це сприятиме поліпшенню загальної соціально-економічної ситуації в країні. Саме тому держава проголошує туризм однією з пріоритетних галузей економіки. Завдяки своєму вигідному географічному положенню та наявності численних природних та штучних туристичних ресурсів, Україна має всі можливості для того, щоб увійти до числа країн з високим рівнем розвитку туризму.

Основна ціль розвитку туристичної галузі в Україні – це створення конкурентоспроможного на світовому ринку продукту, який може задовольнити туристські потреби населення та одночасно забезпечити цілісний розвиток соціально-економічних інтересів суспільства при збереженні екологічного балансу та історико-культурних надбань країни. Насамперед, це стосується найбільш популярних туристичних рекреаційних місцевостей України, серед яких чільне місце займає Хмельницька область з її численними природними, історичними та архітектурними пам'ятками. Однак, попри високий рівень туристичного потенціалу області, ця галузь знань є недовідомою дослідженою.

Виходячи з цього дана тема є **актуальною**, оскільки немає комплексної роботи, яка б висвітлювала туристичні ресурси Хмельницької області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідження різних аспектів туристичного потенціалу України є предметом наукових напрацювань у працях таких вітчизняних дослідників: Барановського В., Бейдика О., Борейко В., Гетьмана В., Кукурудзи М., Рутинського М. та ін. Ці роботи в основному аналізували стан і розвиток національних природних заповідників України, де Подільський регіон згадувався лише побіжно. Більше уваги дослідники приділяли вивченню пам'яток архітектури. Це Іванов О., Грушевський М., Мацюк О., Пламеницька О., Тимошук Б., Сіцінський Ю. та інші.

Дослідженням карстових печер Хмельниччини займались Андрійчук В., Дублянський В. та Ломаєв А., Кучерук А., Татаринів К.

Аналіз наукових праць вчених вказує на те, що Хмельниччина багата туристичними ресурсами, які дають підстави розвивати туристичний бізнес у регіоні та створити комплексну працю з туристичних ресурсів Хмельниччини.

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в теоретичному висвітленні туристичних ресурсів Хмельницької області, аналізу їх сучасного стану та визначенні перспектив їх використання на сучасному етапі розвитку туристичної галузі в Україні. Відповідно до мети дослідження, були поставлені такі *завдання*:

- охарактеризувати краєзнавчо-туристичні ресурси України, умови їх подальшого розвитку;
- класифікувати природно-заповідний потенціал України;
- дослідити історико-архітектурні ресурси Хмельницької області;
- проаналізувати природні туристичні ресурси Хмельницької області, зокрема карстові печери та їх використання у медицині та туризмі;
- проаналізувати національні природні парки як туристичні ресурси;
- дати оцінку туристичного ресурсного потенціалу Хмельниччини;
- визначити інфраструктурний та іміджевий потенціали туризму Хмельницької області.

Основним **об'єктом** дослідження виступає рекреаційно-туристичний потенціал Хмельниччини крізь призму його туристичної самобутності.

Предметом дослідження є окремі складові туристично-рекреаційного потенціалу – природні туристичні ресурси, ступінь їх освоєння і характер експлуатації, пам'ятки історії і архітектури.

Методи дослідження. Для досягнення визначеної мети та розв'язання поставлених завдань у роботі використовувались наступні методи наукового дослідження: аналізування, порівняння, систематизація та узагальнення – для уточнення сутності та змісту досліджуваних

категорій, зокрема: «туристичний потенціал», «туристичні ресурси», «ресурсний потенціал»; метод узагальнення.

Інформаційною базою дослідження були: архіви Кам'янець-Подільського, законодавчі та нормативно-правові акти щодо туризму; статистичні дані природно-заповідного фонду України; наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, інші інформаційні джерела за темою роботи.

Апробація результатів роботи. Основні положення, та результати дослідження доповідалися і мали позитвну оцінку (тема: «Іміджевий потенціал туризму в Хмельницькій області») на VII науково-практичній конференції студентів та молодих вчених «Сталий розвиток України: проблеми і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 2019).

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту роботи 107 сторінок. У роботі: 3 рисунки, 13 таблиць, 7 додатки, список використаних джерел - 85 найменування.

Основні наукові результати теоретичних досліджень, що визначають елементи наукової новизни, полягають в наступному:

1. Уточнено поняття туристичних ресурсів і їх значення для подальшого розвитку туристичної галузі.
2. На основі аналізу природно-заповідного фонду встановлено, що Україна має надзвичайно високий туристичний потенціал.
3. Проведена оцінка туристичних ресурсів Хмельниччини у трьох напрямках: ресурсному, інфраструктурному та іміджевому.

Практична значимість результатів дослідження полягає в тому, що робота може бути використана при підготовці лекцій, практичних та семінарських занять.

ВИСНОВКИ

В роботі досліджена проблематика та визначено потенціал туристичних ресурсів Хмельниччини як складової туристичного потенціалу України, зроблена оцінка туристичних ресурсів Хмельниччини та визначено перспективи подальшого розвитку.

На підставі використаних джерел та літератури і відповідно до поставлених завдань можемо констатувати наступне:

- У процесі дослідження природних туристичних ресурсів, встановлено, що неодмінною умовою розвитку туризму, туристичного краєзнавства є цільове і раціональне використання природних рекреаційних ресурсів.

- На основі аналізу природно-заповідного фонду України встановлено, що Україна має надзвичайно високий потенціал: це національні природні парки, в структурі діяльності яких рекреаційне природокористування займає одне з чільних місць. Законодавством України державний природно-заповідний фонд охороняється як національне надбання.

- Досліджено історико-архітектурний потенціал Хмельниччини як туристичний ресурс.

В ході аналізу Хмельниччини встановлено, що на території регіону 14 замків різної збереженості. Найкраще зберігся Кам'янець-Подільський та Меджибізький замки, які є атрактивними. Інші фортифікаційні споруди перебувають у незадовільному стані. Крім фортифікаційних споруд та території Хмельниччини є сакральні пам'ятки: костели, церкви, синагоги, а також унікальний оборонний храм у с.Сутківці.

На території Хмельниччини є національний історико-культурний заповідник «Кам'янець», історико-культурний заповідник «Меджибіж», які є основою для проведення різноманітних фестивалів, свят. Всі пам'ятки знаходяться під охороною держави.

В роботі доведено, що карстові печери є пам'ятками природи, а при їх

дослідженні та обладнанні можуть стати, як підтверджує досвід, центрами туризму.

Встановлено, що карстові печери, а на Хмельниччині їх дві: «Атлантида», яка поки недостатньо досліджена і не є центром масового туризму та печера «Кришталева», яка знаходиться на межі Хмельницької та Тернопільської областей, що є центром туризму, можуть використовуватись і в медицині. Інші печери, які є в Україні – в Солотвино, печера «Вертеба», «Казка» уже використовуються в медицині.

- В результаті аналізу природних ресурсів встановлено, що на Хмельниччині є три національні природні парки: «Подільські Товтри», регіональний ландшафтний парк «Мальованка» та «Мале Полісся». В них прокладено туристичні стежки, а також ведеться значна природоохоронна робота.

- В ході роботи проаналізовано і дана оцінка туристично—рекреаційного потенціалу Хмельницької області. Визначено ресурсний потенціал, інфраструктурний потенціал та іміджевий потенціал туризму Хмельниччини, а також поставлені завдання і перспективи подальшого розвитку туризму на Хмельниччині.

За підсумками туристично-рекреаційного потенціалу встановлено, що Хмельниччина за своїми туристичними ресурсами має гарні перспективи розвитку, однак його просуванню заважають невирішені проблеми інфраструктури, питання нормативно-правового, фінансового характеру.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрейчук В.Н. Кадастр печер Західно-Українського регіону. Проблеми вивчення, екології та охорони печер. – К., 1987
2. Ар сеньева Е.И., Ку сков А. с., Феокти стова Н.В. Туризм и культурное на следие. Межвузов ский сборник научных трудов. – 2005. – Вып. 2. – с.186-205.
3. Архангель ский В. Н. Управление научно-техниче ским прогрес сом в машино стро снии / В. Н. Архангель ский, Г. Е. Зиновьев. – М., 1983.
4. Бедрадина А. К. Ме сто сфери туризма в международной и национальной стандартной кла сификации товаров и у слуг / А. К. Бедрадина, В. Г. Гера сименко, В. Я. Павлоцкий // Studia Universitatis Moldaviae – Chişinău : Universitatea de Stat din Moldova – 2015. – № 2 (82) – Р. 120-124.
5. Бедрадіна Г. К. Визначення мі сця сфери тури стичних по слуг у стандартній міжнародній кла сифікації продукції / Г. К. Бедрадіна, В. Г. Гера сименко, В. Я. Павлоцький // Актуальні проблеми розвитку економіки у контек сті глобальних викликів : Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції — Оде са : ОНЕУ, 2014 — С. 89-92.
6. Бережна І. В. Деякі а спекти теоретичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу Криму /І.В. Бережна // Культура народів Причорноморья. – 2004. – № 50. – Т. 2. – С. 17–21.
7. Бутко М. П. си стемний підхід і моделювання в наукових до слідженнях [тек ст] : підручник. / За заг. ред. Бутка М. П. [М. П. Бутко, І. М. Бутко, М. Ю. Дітков ська та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2014. – 360 с.
8. Бутко М. П. Туризм – важлива галузь економіки / М. П. Бутко // сіверян ський літопи с. – 1997. – № 4. – С. 3-7.

9. Бутова, Т. Г. Качество услуг организаций культуры: методологические проблемы оценки : монография / Т. Г. Бутова, Р. А. Барышев, Е. Ю. Яковлева. - Красноярск : Сиб. федер. ун-т, 2016. - 166 с.
10. Гайдук А. Формування туристичної ринкової інфраструктури як фактор підвищення ефективності функціонування ринку туристичних послуг// Регіональна економіка. – 1999. – №2. – С. 172- 178.
11. Гальчинський А.С., Геєць В.М. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015). Шляхи європейської інтеграції / А. с. Гальчинський, В.М. Геєць. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 406 с.
12. Генеральна угода з торгівлі послугами (General Agreement on Trade in Services) [Електронний ресурс] — Режим доступу : http://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/26-gats_01_e.htm.
13. Герасименко В. Г. Методика визначення кількісних показників регіонального ринку туристичних послуг / В. Г. Герасименко, В. Я. Павлоцький // Регіональна економіка – 2011. – № 2 – С. 157-163.
14. Герасименко В. Г. Методы определения количественных показателей рынка туристических услуг / В. Г. Герасименко // Управление развитием предпринимательства в современных условиях: междунар. науч.-практич. конф., 6-9 окт. 2010 г. : тезисы докл. – Севастополь, 2010. – С. 132-133.
15. Гнатюк М.Р. Закон України «Про туризм»: по статейний коментар / М.Р. Гнатюк. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2006. –200 с.
16. Головашенко О.В. Соціальні функції та види туризму в перехідному суспільстві// Нова Парадигма: Альманах наукових праць.- Запоріжжя: Про світ, 2009. – Випуск 18. – С. 23-27.
17. Горбенко О. В. Витрати на селення як критерій для визначення переліку продуктів харчування повсякденного попиту / О. В. Горбенко, О. Ю. Сопочко // Вісник Національного транспортного університету. – 2011. – № 24(1). – С. 220-227.

18. Гуляев Г.В. Новые информационные технологии в туризме. – М.: «Издательство ПРИОР», 1999. – 144 с.
19. Гудзь П.В. Економічні проблеми розвитку курортно-рекреаційної території. – Донецьк: ІЕПД НАН України, ТОВ «Юго-Восток, Лтд», 2001. – 270 с.
20. Дроздов А.В. Экотуризм: определения, принципы, признаки, формы // Актуальные проблемы туризма. Перспективы развития туризма в южном Подмосковье. сб. докл. и тез. сообщений научно-практ. конференции. – М., 1999. – С. 122-129.
21. Дунец А. Н., Крупочкин Е. П., Тельцова А. А. Оценка туристско-рекреационного потенциала для целей территориального планирования // Известия Алтайского государственного университета. – 2011. – № 3-2. – С. 108-113.
22. Дунец А.Н. География туризма России : учебное пособие / А. Н. Дунец ; М-во образования и науки Российской Федерации, Федеральное агентство по образованию, Гос. образовательное учреждение высш. проф. образования "Алтайский гос. технический ун-т им. И. И. Ползунова". - Барнаул : Изд-во АлтГТУ, 2007. – 279 с.
23. Дунец А.Н., Крупочкин Е.П., Тельцова А.А. Некоторые методические аспекты оценки туристско-рекреационного потенциала для целей территориально-го планирования // Известия АлтГУ. – 2011. – №3(71).
24. Дурович А. П. Маркетинговые исследования в туризме: Учебное пособие / А. П. Дурович – СПб : Питер, 2008. – 384 с.
25. Дутчак С. Возможно сті території та мотивація споживача турпродукту в питаннях до слідження туристсько-рекреаційних ресурсів // Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 167: Географія. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 194 – 201.
26. Дутчак С.В. Ще один погляд на "туристику" як наукову систему / С. В. Дутчак // Наукові записки [Вінницького державного педагогічного

- університету імені Михайла Коцюбинського]. Серія : Географія. - 2009. - Вип. 19. - С. 66-71.
27. Економічний потенціал Хмельницької області: формування та використання : монографія / За ред. проф. І.В.Ящишиної. – Кам'янець-Подільський : «Медобори-2006», 2016. – 350 с.
  28. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про туризм» - Відомості Верховної Ради України, 2003 р., №13, С.434-452.
  29. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 р. №324/95-ВР. – Відомості Верховної Ради України, 1995 р., №31, С.241-260.
  30. Закон України Про внесення змін до Закону України "Про туризм" // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 13. – с.180.
  31. Зорин И.В., Квартальнов В.А. Энциклопедия туризма. – М.: Финансы и статистика, 2003. – 384 с.
  32. Игнаткин И.А. Охрана памятников истории и культуры: Справ, пособ. - К.: Вища школа, 1990.
  33. Кам'янець-Подільський онлайн [Електронний ресурс]. – Режим до ступу: <http://info.kr.km.ua/content/view/2179/41/lang,uk/> – Назва з титул. екрану.
  34. Колбовский Е.Ю. Ландшафтное планирование: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / Е.Ю.Колбовский. – М.: Издательский центр "Академия", 2008. - 336 с.
  35. Кузнецов А.А. Туристские ресурсы: Учебное пособие / А.А. Кузнецов, Н.В. Волкова. – М.: Изд-во Рос. экон. акад., 2003.–55 с.
  36. Кучерук А.Д. Карст Подолья. – К.: Наукова думка, 2007.
  37. Кульчицкий Б.В. Сучасні економічні системи. – Львів: Афіша, 2004. – 279 с.
  38. Кусков А. с., Джаладян Ю.А. Основы туризма. Учебник. - М.: КНОРУС, 2008. – 400 с.
  39. Лопатш В. А. Русский толковый словарь / В. А. Лопатш, Л. Е. Лопатина // Изд. 7-е, и спр. и доп. – М.: Рус. яз., 2001. – 882 с.

40. Лось М.А. Концептуальные основы туристско-рекреационного проектирования // Вестник Тюменского государственного университета. - 2012. - № 7. - С. 174-177.
41. Любичева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти) – 3-є вид., перероб. та допов. / О.О. Любичева. – К.: «Альтерпрес», 2005. – 436 с.
42. Мельник О.В. Интегральный показатель туристической привлекательности территории: понятия и теоретические аспекты // Региональная экономика. – 2004. - №4. – с. 197-205.
43. Методика розрахунку обсягів туристичної діяльності, затверджена наказом Державної туристичної адміністрації України, Державного комітету статистики України № 142 /394 від 12.11.2003.
44. Мироненко Н.С. Рекреационная геоградация / Н.С. Мироненко, И.Т. Твердохлебов. – М.: Изд. МГУ, 1981. – 207 с.
45. Михайличенко Г. І. Інноваційний розвиток туризму : монографія / Г. І. Михайличенко ; Київ. нац. торг.-екон. ун-т. – Київ : КНТЕУ, 2012. – 607 с.
46. Меджибізька фортеця – століття між богами і людьми [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://vsviti.com.ua/makepeople/26259> – Назва з титул. екрану.
47. Мініч І.М. Соціальні чинники і функції інфраструктури туризму: соціологічний аналіз: Автореф. дис. канд. соц. наук.// 22.00.04 – економічна соціологія. – Інститут соціології НАН України. – Київ, 2002. – 16 с.
48. Михайличенко Г.І. Інноваційний розвиток туризму: монографія / Г.І. Михайличенко. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2012. – 608 с.
49. Найглибші печери України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://speleoukraine.org/index.php/uk/pecheri-ukrajini>
50. Немоляева М.Э. Международный туризм: вчера, сегодня, завтра / М.Э. Немоляева, Л.Ф. Ходорков. – М.: Международные отношения, 1985.

51. Ожегов С. И. Толковый словарь русского языка: 80000 слов и фразеологических выражений / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова / Российская академия наук. Институт русского языка им. В. В. Виноградова / Изд. 4-е, доп. - М.: Азбуковник, 1999. – 944 с.
52. Основы туризма. Рыбов М., Тадарьков Д., Парушева Т. – София: Университетское издательство «Стопанство», 2007. – 362 с.
53. Офіційне інтернет-представництво Хмельницької обласної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adm.km.ua/doc/proginv2011-20.pdf>. – Назва з титул. екрану.
54. Офіційний сайт світової організації торгівлі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.wto.org/index.htm>.
55. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.
56. Пам'ятки архітектури та містобудування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/11758/>
57. Папкова Є. В. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб. - К., 2003.
58. Петранівський В.Л., Рутинський М.Й. Туристичне краєзнавство: Навч. посіб./ За ред. проф.Ф.Д. Заставного. – К.: Знання, 2008. – 575 с.
59. Положення про рекреаційну діяльність у межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду України : Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 22 червня 2009 р. № 330 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
60. Про туризм : Закон України від 15 вересня 1995 р. (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
61. Про природно-заповідний фонд України (редакція від 21.11.2019 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
62. Ревенко А. Ф. Как мы живем / А. Ф. Ревенко // Зеркало недели — 2015. – № 27 (223) – С. 8.

63. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименка ; авт. кол. : В. Г. Герасименко, С. С. Галасюк, С. Г. Нездоймінов [та ін.]. – Одеса : Астропринт, 2013. – 335 с.
64. Стойко С.М. Природні ресурси регіону: проблеми використання, ревіталізації та охорони. Матеріали міжнародного наукового семінару (Львів, 5-7 жовтня 2018 р.). - С. 317-321. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://sci.ldubgd.edu.ua/handle/123456789/410>
65. Святохо Н. В. Концептуальні основи і дослідження туристського потенціала регіона / Н. В. Святохо // Экономика и управление. – 2007. - №2. – с. 30-36.
66. Семенов В.Ф. Управління регіональним розвитком туризму / В.Ф. Семенов, В.Г. Герасименко, Г.П. Горбань; за ред. В.Ф. Семенова. – Одеса-Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2012. – 340 с.
67. Скрипник Г. Українське етнографічне музейництво: становлення та розвиток: Автореф. дис. д-ра істор. наук: НАНУ, Інститут мистецтва, фольклористики та етнології імені М. Т. Рильського. - К., 1998. - 40 с.
68. Словник іншомовних слів [укл. С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута]. – К.: Наукова думка, 2000. – 680 с.
69. Смирнова В.В. Туристські ресурси України: навч. посібник / В.В. Смирнова. – Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2009. – 190 с.
70. Старостіна А. Міжнародний імідж країни: сутність, фактори формування, рівні сприйняття / А. Старостіна, В. Кравченко, Г. Личова // Маркетинг в Україні. – 2010. – № 4. – С. 61–66.
71. Статистичний бюлетень Державної служби статистики України “Туристична діяльність в Україні” [відп. за вип. 145 О. О. Кармазіна]. — К., 2015. — 76 с. [Електронний ресурс] — Режим доступу : <http://ukrstat.gov.ua/>
72. Статистичний збірник Головного управління статистики в Одеській області “Витрати і ресурси домогосподарств Одеської області (2009-

- 2013 рр., за даними вибіркового обстеження умов життя домого сподар ств)” [відп. за вип. О. О.Решетнікова]. – О д е с а., 2015. – 88 с. [Електронний ре сур с] – Режим до ступу : <http://www.od.ukrstat.gov.ua>.
73. Стати стичний збірник Державної служби статисти України “Витрати і ре сур си домого сподар ств України у 2017 році (за даними вибіркового обстеження умов життя домого сподар ств України)” [відп. за вип. І. І. О сипова]. Ч. 1 – К., 2018. – 368 с. [Електронний ре сур с] – Режим до ступу: <http://ukrstat.gov.ua/>.
74. Степанова С. А. Развитие тури стиче ского комплек са региона на о снове повышения инве стиционной привле кательно сти тури ст ско-рекреационных территорий: автореф. ди с. на сои скание науч. степени доктора. эк. наук : спец. 08.00.05 “Экономика и управление народным хозяй ством (региональная экономика; управление инновациями)” / с. А. степанова. – СПб, 2010. – 42 с.
75. Стратегія регіонального розвитку Хмельницької обла сті на 2011-2020 рр. [Електронний ре сур с] – Режим до ступу : http://www.adm.km.ua/doc/doc37_RD_Strategy.pdf
76. Стеченко Д.М. Передумови і напрямки формування тури стичного ринку України / Д.М. Стеченко // Туризм: теорія і практика. – 2005. - №1. – С.5-11
77. Ткаченко Т. Г. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізне су : монографія /Т. Г. Ткаченко. — 2-ге вид., випр. та доповн. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. – 463 с.
78. Туризм в си стемі пріоритетів регіонального розвитку : монографія / В. В. Алек сандров [та ін.] ; за ред. В. В. Алек сандрова ; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2010. – 268 с.
79. Туризм і мі сто: аналіз проблем, тенденцій та моделювання розвитку : монографія / [В. В. Абрамов та ін.] ; за ред. І. М. Пи сарев ського; Харків. нац. акад. мі ськ. го сп-ва. – Харків : ХНАМГ, 2012. – 208 с.

80. Туристский терминологический словарь: справочно-методологическое пособие / Авт.-сост. И.В. Зорин, В.А. Квартальнов. – М.: Советский спорт, 1999. – 664 с.
81. Фоменко Н.В. Рекреационні ресурси та курортологія. Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2018. 312 с.
82. Федорченко В. К. Теоретичні та методичні засади підготовки фахівців для сфери туризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В. К. Федорченко. – Київ, 2004. – 43 с.
83. Храмова Т.Г. Методология и исследование социально-экономического потенциала потребительской кооперации: дис. ... д-ра экон. наук. / Т. Г. Храмова. – Новосибирск : Центр союз РФ; СибУПК, 2002. – 374 с.
84. Цопа Н.В. Менеджмент міжнародного туризму (на прикладі Автономної Республіки Крим). Автореф. дис. канд. экон. наук: 08.06.02 – Підприємництво, менеджмент та маркетинг / Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського – Донецьк, 2002. – 20 с.
85. Шабалина Н. В. Эволюция представлений о туристско-рекреационном потенциале как основе формирования и развития туристско-рекреационных систем / Н. В. Шабалина, В. С. Влахов // Туризм и рекреация: фундаментальные и прикладные исследования : сб. трудов межд. научн. конф. – М. : советский спорт, 2008. – С. 391-399.